

## Het Vlaams Blok-arrest: de antiracismewet is geen loutere symboolwet!

Dirk Voorhoof<sup>1</sup>

In België is al bijna 25 jaar het in het openbaar aanzetten tot racisme en vreemdelingenhaat strafbaar.<sup>2</sup> De bestraffing van dit soort uitingen in brochures, tijdschriften, pamfletten, via affiches of verkiezingspropaganda was tot voor kort problematisch. De reden hiervoor was dat publicaties die aanzetten tot racisme, discriminatie of vreemdelingenhaat in toepassing van artikel 150 GW als *drukpersmisdrijven* moesten voorgelegd worden aan het Hof van Assisen. In de praktijk leidde dit tot een *feitelijke strafrechtelijke immuniteit* voor dit soort inbreuken op de antiracismewet. De correctionele rechtbank in Brussel bijvoorbeeld verklaarde zich in een vonnis van 6 september 1994 onbevoegd om uitspraak te doen over het racistisch karakter van een aantal publicaties van het Vlaams Blok. In deze zaak had de Liga voor Mensenrechten de strafvordering ingesteld tegen twee Vlaams Blok-kaderleden. De rechtbank was toen, in 1994, van oordeel dat het om drukpersmisdrijven ging *"die tot de uitsluitende bevoegd-*

*heid behoren van het Hof van Assisen"*. Hierdoor raakte ook deze zaak op een doodlopend spoor.<sup>3</sup> Mede onder internationale druk en op aandringen van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding (CGKR) is geprobeerd om een einde te maken aan deze feitelijke straffeloosheid van het aanzetten tot racisme of vreemdelingenhaat. Met de grondwetswijziging van 7 mei 1999 is namelijk de problematische procedure-drempel weggenomen wat racistische persmisdrijven betreft. Artikel 150 GW bepaalt voortaan: *"De jury wordt ingesteld voor alle criminele zaken, alsmede voor politieke misdrijven en drukpersmisdrijven, behoudens voor drukpersmisdrijven die door racisme en xenofobie zijn ingegeven"*. De grondwetswijziging van 1999 heeft ondertussen bewezen dat het via brochures, pamfletten, boeken of via internet verspreiden van uitingen die aanzetten tot racisme of vreemdelingenhaat voortaan effectief tot strafrechtelijke vervolging en bestraffing kan leiden.<sup>4</sup>

Volledig los van de antiracismewetgeving, maar wel belangrijk voor wat volgt, was de afkondiging van de wet van 4 mei 1999 waardoor voortaan rechtspersonen strafrechtelijk kunnen veroordeeld worden. Door dit gewijzigde juridisch kader riskeerden voortaan een aantal vzw's die hun medewerking verleenden aan het Vlaams Blok een effectieve veroordeling.<sup>5</sup> Artikel 3 van de antiracismewet stelt immers ook strafbaar het *lidmaatschap van of de medewerking aan een groep of vereniging* die in het openbaar<sup>6</sup>, kennelijk en herhaaldelijk discriminatie of segregatie verkondigt. De redenering was dat het discours van het Vlaams Blok in aanmerking kwam om als dusdanig gekwalificeerd te worden. De grondwetswijziging van artikel 150 in combinatie met de wet van 4 mei 1999 opende meteen een reëel perspectief voor een effectieve strafvervolgung in toepassing van artikel 3 van de antiracismewet. Op 27 oktober 2000 gingen het CGKR en de Liga voor Mensenrechten over tot de rechtstreek-

se dagvaarding van de VZW Vlaamse Concentratie, de VZW Nationalistisch Vormingsinstituut en de VZW Nationale Omroep Stichting, drie vzw's die nauw verbonden zijn met de financiering, de werking en de electorale propaganda van het Vlaams Blok en dus de ruggengraat vormen (of vormden)<sup>7</sup> van de partij. De aanklacht en de uiteindelijke veroordeling betreft het strafbare lidmaatschap en het verlenen van medewerking aan een groep of vereniging, met name het Vlaams Blok, die in het *openbaar, kennelijk en herhaaldelijk discriminatie verkondigt*.

Hoewel het arrest van 21 april 2004<sup>8</sup> strikt gezien enkel de drie Vlaams Blok-vzw's sanctioneert wegens hun strafbare medewerking zoals bedoeld in artikel 3 van de antiracismewet, is de kern van het arrest toch de vaststelling dat het Vlaams Blok een groep of vereniging is die minstens in de periode 1999-2000 "kennelijk en herhaaldelijk discriminatie heeft verkondigd". Om tot deze uitspraak ten gronde te

<sup>1</sup> Dirk Voorhoof is hoogleraar aan de Universiteit Gent.

<sup>2</sup> Wet 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme en xenofobie ingegeven daden, B.S. 8 augustus 1981.

<sup>3</sup> Corr. Brussel 6 september 1994, A.J.T. 1994-1995, 50.

<sup>4</sup> Corr. Brugge 23 april 2002; Gent 30 september 2003 en Corr. Antwerpen 9 september 2003. Zie [www.antiracisme.be](http://www.antiracisme.be) (rechtspraak) en D. VOORHOOF, "De Wet Bestrijding Discriminatie als beperking op de expressievrijheid: ultieme realisatie van het gelijkheidsbeginsel of veelkoppig monster?", in M. DEVOS en E. BREMS (eds.), *De Wet Bestrijding Discriminatie in de Praktijk*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 176-181.

<sup>5</sup> Vervolgung tegen Vlaams Blok-politici zelf dreigde immers telkens op nieuwe proceduremoeilijkheden te botsen, m.n. gelet op hun parlementaire onschendbaarheid.

<sup>6</sup> Namelijk in de omstandigheden bedoeld in art. 444 Sw.

<sup>7</sup> De afschaffing m.i.v. 1 januari 2002 van de politieke derdenprogramma's op de VRT heeft m.n. de activiteit van de VZW Nationale Omroep Stichting fel gereduceerd.

<sup>8</sup> Voor de eerdere uitspraken in deze procedure en voor de integrale tekst van het arrest zie o.a. [www.antiracisme.be](http://www.antiracisme.be) en [www.ligavoormensenrechten.be](http://www.ligavoormensenrechten.be)



kunnen komen verwerpt het arrest van 21 april 2004, in navolging van het Hof van Cassatie, de stelling als zou aan het Hof van Beroep de beoordeling van een politiek misdrijf zijn voorgelegd.<sup>9</sup> Het arrest bevestigt vooral ook de legitimiteit van de grondwetswijziging van artikel 150 GW waardoor racistische drukpersmisdrijven niet langer behoren tot de bevoegdheid van de assisenjury. We beperken ons in deze bijdrage tot dit laatste aspect van het arrest en argumenteren waarom het arrest van 21 april 2004 niet te beschouwen is als een ontoelaatbare inperking van de (politieke) expressievrijheid.<sup>10</sup>

## Bijzondere regeling drukpersmisdrijven ingegeven door racisme en xenofobie is legitiem!

Volgens het arrest strekt het onderscheid ingesteld door het gewijzigd artikel 150 van de Grondwet ertoe de daders van drukpersmisdrijven die door racisme of xenofobie zijn ingegeven, *effectief en op een efficiënte wijze* te kunnen vervolgen, namelijk door een verwijzing door de raadkamer of nog door een rechtstreekse dagvaarding voor een correctionele rechter. Het arrest erkent dat op die manier -althans specifiek voor deze categorie van drukpersmisdrijven- een einde kon worden gemaakt aan de feitelijke immuniteit als gevolg van de bevoegdheid van het hof van assisen. Het arrest benadrukt dat het bevoegd maken van de correctionele rechtbanken voor wat betreft door racisme of vreemdelingenhaat ingegeven drukpersmisdrijven de noodzakelijke effectiviteit verleent aan de strafbepalingen van de Wet van 30 juli 1981, uitgevaardigd in uitvoering van het artikel 4 van het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie opgemaakt in New-York op 7 maart 1966 en goedgekeurd bij Wet van 9 juli 1975. In het verslag, dat op 26 september 1997 door het VN-Comité ter uitbanning van de rassendiscriminatie aan de algemene vergadering werd voorgelegd, werd de Belgische Staat er met name toe aangespoord zijn Grondwet en zijn wetten aan te passen teneinde een meer efficiënte strafrechtelijke vervolging mogelijk te maken van door racisme ingegeven geschriften.<sup>11</sup> De grondwetswijziging steunt op een objectief criterium en is adequaat en relevant om het nagestreefde doel te bereiken: voortaan kan immers op een snelle en efficiënte manier worden verhinderd dat bij middel van de drukpers een door racisme en xenofobie ingegeven gedachtegoed, *"waarvan een hele groep of gemeenschap het slachtoffer dreigt te worden, zou worden verspreid en gebanaliseerd en zodoende bij de bevolking ingang zou vinden"*. Het arrest concludeert: *"De intrinsieke bijzondere verwerpelijkheid van alle door racisme en xenofobie ingegeven drukpersmisdrijven, die dreigen de*

*waarden geldend in een democratische samenleving aan te tasten, verantwoordt immers dat een effectievere en efficiëntere vervolging van deze soort drukpersmisdrijven mogelijk wordt gemaakt, terwijl de genomen maatregel ook niet in de weg staat dat, geconfronteerd met bijzonder verwerpelijke drukpersmisdrijven, die niet door racisme en xenofobie zouden zijn ingegeven en die derhalve niet noodzakelijkerwijze van aard zouden zijn de waarden geldend in een democratische samenleving aan te tasten, voor een hof van assisen vervolgingen zouden worden ingesteld. De vrijheid van meningsuiting en drukpers wettigen het behoud van deze voor de slachtoffers van de niet door racisme en xenofobie ingegeven drukpersmisdrijven minder efficiënte rechtstoegang"*.

## Vlaams Blok zet systematisch en bewust aan tot vreemdelingenhaat!

Op basis van een omstandige analyse van de voorgelegde publicaties komt het arrest tot de conclusie dat door het Vlaams Blok bij het voeren van haar propaganda naar het groot publiek *"permanent een hatelijk beeld van de 'vreemdelingen' wordt opgehangen, teneinde bij de bevolking (al dan niet latent reeds aanwezige) gevoelens van vreemdelingenhaat aan te wakkeren, te onderhouden en op de spits te drijven, met als achterliggende bedoeling het behalen van stemmen en, na een desgevallend overweldigend electoraal succes, de op het vlak van de 'vreemdelingenpolitiek' voorgestelde zeer verstrekkende discriminerende voorstellen ook in de praktijk te kunnen omzetten"*. Het arrest voegt hieraan toe dat 'vreemdelingen' telkens worden voorgesteld *"als misdadigers verantwoordelijk voor het gevoel van onveiligheid bij de eigen bevolking ingevolge allerhande criminaliteit, van de vreemdelingen als broodrovers verantwoordelijk voor de werkloosheid bij de eigen bevolking, van de vreemdelingen als profiteurs van de sociale voorzieningen op kosten van de hardwerkende eigen bevolking, van de vreemdelingen als bevoordeeld door de multiculturele maatschappij, gepromoot door de klassieke partijen, ten nadele van de eigen bevolking, die door zelfde klassieke partijen in de kou wordt gelaten, en van de vreemdelingen als ingevolge hun cultuur, godsdienst en gewoontes onintegreerbare fanatiekelingen, die een bedreiging vormen voor de eigenheid en de cultuur van het eigen volk"*. Omdat vaststaat dat de drie VZW's in de geïncrimineerde periode (2 juli 1999 tot 29 januari 2001) een essentiële medewerking hebben verleend aan het Vlaams Blok en nadat is vastgesteld dat de partij bewust, kennelijk en herhaaldelijk in het openbaar heeft aangezet tot discriminatie en vreemdelingenhaat (niet tot segregatie), wordt elk van de VZW's veroordeeld tot een geldboete en tot het betalen van een schadevergoeding aan zowel het CGKR als aan de Liga voor Mensenrechten.

<sup>9</sup> Cass. 18 november 2003, R.W. 2003-2004, 900. Voor een grondiger analyse, zie E. BREMS, "Politiek misdrijf en racisme", Driemaandelijks tijdschrift van de Stichting Auschwitz 2002/76-77, 31-57 en S. VAN DROOGHENBROECK en F. TULKENS, noot onder Brussel 26 februari 2003, J.T. 2003, 747-750.

<sup>10</sup> Zie ook D. VOORHOOF, "Het Vlaams Blok straks veroordeeld wegens aanzet tot racisme? En dan?", Samenleving en Politiek 2004/2, 4-12

<sup>11</sup> Zie ook EUROPESE COMMISSIE TEGEN RACISME EN ONVERDRAAGZAAMHEID/ECRI, Derde rapport over België, Straatsburg, Raad van Europa, ECRI (2004), met daarin de slotaanbeveling "dat alle plegers van daden die ingegeven zijn racisme en xenofobie, waaronder de verspreiding van racistische en xenofobe documenten, vervolgd zouden worden, evenals de politieke partijen en de organisaties die eraan verbonden zijn".



## Zet het arrest van 21 april 2004 de bijl in de politieke expressievrijheid?

In het arrest is benadrukt dat het propageren van haatgevoelens jegens het grootste deel van de allochtone bevolking uiteindelijk niet de bescherming kan inroepen van de expressievrijheid of de noodwendigheden van het politiek debat, of dat althans de bestraffing *in casu* kan gelegitimeerd worden. Gaat het arrest hiermee niet voorbij aan de bescherming van de politieke expressievrijheid? Bovenop de artikelen 19 en 25 van de Belgische Grondwet die vooral bescherming bieden tegen *preventieve* overheids censuur maar voor het overige de sanctiëring van bij wet strafbaar gesteld misbruik van de expressievrijheid onverkort mogelijk maken, wordt vooral door artikel 10 EVRM verregaande bescherming verleend aan de vrijheid van meningsuiting. Het vrije publieke en politieke debat wordt beschouwd als de zuurstof voor de democratie. Overheidsinmenging in de politieke expressievrijheid en het publieke debat is nagenoeg ontoelaatbaar, behoudens de mogelijkheid om in zeer uitzonderlijke gevallen verbiedend of sanctiërend op te treden ter bescherming o.a. van de rechten van anderen en voor zover dit noodzakelijk is in een democratische samenleving<sup>12</sup>. Ook artikel 17 EVRM verleent een basis om beperkingen of sancties te legitimeren tegen meningsuitingen die een bedreiging vormen voor de rechten en vrijheden van anderen of voor de democratische staatsordening. Steevast zijn in Straatsburg verzoekschriften betreffende een vermeende inbreuk op artikel 10 EVRM niet-ontvankelijk verklaard omdat het telkens meningsuitingen betrof die aanzetten tot racisme of vreemdelingenhaat en daardoor geen aanspraak konden laten gelden op de bescherming van artikel 10 EVRM.<sup>13</sup> In het arrest in de zaak *Jersild tegen Denemarken* liet het Hof eerder al verstaan dat met een beroep op artikel 17 EVRM bepaalde racistische meningsuitingen de bescherming van artikel 10 EVRM kan ontnegd worden.<sup>14</sup> Ook in een beslissing van 24 juni 2003 gaf het Hof aan dat racistische beledigingen en aanzet tot rassenhaat geen aanspraak konden maken op bescherming van artikel 10 EVRM, of dat althans het sanctiëren van dergelijke uitingen als noodzakelijk is te beschouwen in een democratische samenleving.<sup>15</sup> In het arrest in de zaak *Refah Partisi e.a. tegen Turkije* benadrukte de Grote Kamer dat “no-one must be authorised to rely on the Convention’s provisions in order to weaken or destroy the ideals and

values of a democratic society”.<sup>16</sup> Het Belgische Arbitragehof acht het eveneens in toepassing van artikel 17 EVRM aanvaardbaar “dat de wetgever bestraffend optreedt wanneer een grondrecht op een dergelijke wijze wordt uitgeoefend dat de basisbeginselen van een democratische samenleving worden bedreigd en dat daardoor onaanvaardbare schade wordt berokkend aan derden”. Volgens het Hof beoogt artikel 17 EVRM “misbruik van grondrechten door een antidemocratisch regime, groeperingen of individuen van de beschermingssfeer van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens uit te sluiten. (...) De vrijheid van meningsuiting zoals gewaarborgd door artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens mag niet worden aangevoerd tegen artikel 17 in”.<sup>17</sup> Het Arbitragehof heeft deze zienswijze herbevestigd in een arrest van 7 februari 2001, door met een verwijzing naar artikel 17 EVRM te stellen dat “die bepaling het met name mogelijk (maakt) het misbruik van de vrijheid van meningsuiting door groeperingen of individuen van de beschermingssfeer van het Verdrag uit te sluiten”.<sup>18</sup> Een analoog voorbehoud is ook geformuleerd in de recent afgekondigde Verklaring van de Raad van Europa betreffende “freedom of political debate in the media”. Uitgangspunt van de Verklaring is de verregaande bescherming van het publieke, politieke debat gebaseerd op artikel 10 EVRM, met als uitdrukkelijke reserve evenwel dat “freedom of political debate does not include freedom to express racist opinions or opinions which are an incitement to hatred, xenophobia, antisemitism and all forms of intolerance”.<sup>19</sup> Het arrest van 21 april 2004 van het Hof van Beroep van Gent zit helemaal op deze lijn en benadrukt, met verwijzing naar artikel 10 EVRM, dat de antiracismewet niet verhindert dat schokkende, verontrustende of zelfs kwetsende ideeën worden geuit. Volgens het arrest kan van “dwingelandij van het correct denken” geen sprake zijn, moet “kritiek, zelfs hevige kritiek van welke partij ook mogelijk blijven” en “kritiek geuit ten aanzien van de allochtone bevolking van het land is door de wet als dusdanig zeker niet verboden”. Maar tegelijk heeft het arrest duidelijk gemaakt dat voor het manifest, bewust en systematisch aanzetten tot vreemdelingenhaat in een democratische rechtstaat geen plaats is en dat de antiracismewet in dit verband effectief kan toegepast worden. Wie beweert dat België sedert het Vlaams Blok-arrest een autoritaire staat of een bananenrepubliek is geworden en dat in dit land op 21 april 2004 de vrije meningsuiting is gesneuveld, miskent een aantal basisprincipes van het Europees Mensenrechtenverdrag en de daarop gebaseerde rechtspraak van het Europees Hof.

12 Voor een situering en overzicht, zie D. VOORHOOF, “Het Europese ‘First Amendment’. De Straatsburgse jurisprudentie over artikel 10 EVRM: ruim 100 arresten in de periode september 1999 – december 2003”, Mediaforum 2004/4, 106-116 (deel 1) en Mediaforum 2004/6, in druk (deel 2).

13 Zie o.a. Commissie, nr. 8348/78 en 8046/79, 11 oktober 1979, J. Glimmerveen en J. Hagenbeek tegen Nederland, D&R, 18, 17; Commissie, nr. 21128/92, 11 januari 1995, U. Walendy tegen Duitsland, D&R, 80, 95; Commissie, nr. 25096/94, 6 september 1995, Otto E.F.A. Remer tegen Duitsland, D&R, 82, 117; Commissie, nr. 31159/96, 24 juni 1996, P. Marais tegen Frankrijk, D&R, 86, 184 en EHRM, nr. 65831/01, 24 juni 2003, R. Garaudy tegen Frankrijk.

14 EHRM, *Jersild*, 23 september 1994, § 35.

15 EHRM, nr. 65831/01, 24 juni 2003, R. Garaudy tegen Frankrijk.

16 EHRM, *Refah Partisi e.a. (Welvaartspartij)*, 13 februari 2003, § 98-99.

17 Arbitragehof, 12 juli 1996, nr. 45/96. Zie ook VELAERS, J., “Het Arbitragehof, de vrijheid van meningsuiting en de wet tot bestraffing van het negationisme en het revisionisme”, C.D.P.K. 1997, 573-580 en VOORHOOF, D., “Het Arbitragehof en de anti-negationismewet”, in Jaarboek Mensenrechten 1996-1997, Antwerpen/ Apeldoorn, Maklu, 1998, 346-353. Zie ook G.A.I. SCHUIJT en D. VOORHOOF (eds.), *Vrijheid van meningsuiting, racisme en revisionisme*, Gent, Academia Press, 1995; H. DUMONT, P. MANDOUX, A. STROWEL en F. TULKENS (eds.), *Pas de liberté pour les ennemis de la liberté? Groupements liberticides et droit*, Brussel, Bruylant, 2000 en A. BACKS, S. GUTWIRTH, K. LEUS en S. BAETEN (eds.), *De Gordiaanse knoop van de antidemocratische partijen. De wet als tweesnijdend zwaard?*, Gent, Mys & Breesch, 2001.

18 Arbitragehof 7 februari 2001, nr. 10/2001.

19 COUNCIL OF EUROPE, COMMITTEE OF MINISTERS, Declaration on freedom of political debate in the media, 12 februari 2004, te consulteren via [www.coe.int](http://www.coe.int) (human rights/media).